

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛЬТУРНО-СПОЛОЧЕНЬСЬКИЙ ТЫЖДЕННИК РУСИНІВ СР

р. XV

ч. 5-8

28. фебруара 2005
ціна 6,- Ск

● Засідання Світової ради Русинів 19. фебруара 2005 в Пряшові зачало гратулацієв председы СРР Андрія Копчі юбілантам, меджі нима молодому шістдесятникови Павлови Роберткови Магочієви. По засіданю СРР був новинарський бріфінг, на котрім взяли участь члены СРР: (зліва доправа) Г. Фірцак, А. Пілатова, Д. Папуґа, Г. Гаттінґер, А. Кузмякова, А. Копча, П. Р. Маґочі, М. Алмаші і А. Зозуляк. Наконєць був культурный програм, звіздоз котрого была успішна інтерпретка русиньских співанок – Марія Мачошкова (на правій фотці). Фоткы: Петро Крайняк, мол.

23. – 25. ЮНА 2005 У ПОЛЬСЬКІЙ КРИНИЦІ БУДЕ
8. СВІТОВИЙ КОНґРЕС РУСИНІВ

Конґрес – главна тема засідання СРР

19. фебруара 2005 у прясівській рєштаврації в будові, де є і центр Русиньской оброды на Словеньску, было засідання членів Світової ради Русинів, на котрім были притомны: А. Копча (председа) з Польска, Г. Фірцак (підпредседа) з Румуньска, А. Зозуляк (таємник) і А. Кузмякова з Словеньска, А. Пілатова з Чеська, Л. Фалц із Хорватьска, М. Алмаші із Підкарпатя на Україні, П. Р. Маґочі за Северну Америку, Д. Папуґа за Сербію і Чорну Гору, Г. Гаттінґер з Мадярська, котрых доповнили ту тыж притомны нечлены СРР, русиньскы челны представителі о. Д. Сідор із Ужгороду, С. Орос і В. Надь Ачім із Руського Керестура. На засіданю не были лем А. Клеменс із Німецька і О. Гливка з Руська, котры ся оправдали. Призваний був тыж П. Крайняк, мол. зо Словеньска, котрый ту заступає председу Світового форуму русиньской молодежи М. Ґая.

Засідання СРР ся зачало славностно – гратулаціями ку животному юбілею двох членів – А. Кузмяковой і П. Р. Маґочія. Потім уж наслідовали інформації навколо приправ програму 8. Світового конґресу Русинів з уст єго главного „газды“ А. Копчі. Програм конґресу ся приправус на 3 дні, значне ся 23. юна 2005 вечур проєктів фільму Акція Вісла. На другый день буде главный програм конґресу – робоче засідання, де буде справа о діяльстві СРР од посліднього конґресу в Пряшові, з котров выступить председ А. Копча. Потім будуть выступліня ведучих окремых делеґацій, членів СРР, позваных гостів, діскусія, пообіді бы мав быти 2. Світовый форум русиньской молодежи, як інтеґрална часть конґресу. На другый день буде засідання в окремых робочих секціях, прятя унесєня і вольба новой СРР.

Самособов, же все на зачатку і на кінци засідань буде культурный програм, у котрім, окрем іншых, мав бы выступити і найвекший русиньскый фоклорный колектив Славяне з америцького Піттсбурґу, котрый має 94 членів. 25. юна буде і одкрытя выставкы робот русиньских малярів, різьбарів і фотографів з Польска і України. Ту треба додати, же дана выставка не має претензії надвзяти на 1. Бієнале русиньской вытварной творчости, котре было на посліднім конґресі у Пряшові, што є на шкоду діла. Бідніший буде і дальшій доповодный культурный програм, але, може, буде якостный?!

По засіданю СРР був короткый бріфінг з новинарями а по святочнім обіді стріча членів СРР із челныма представителями русиньских культурных організацій на Словеньску, котра але не сповнила очекования, бо не мала належну уровень. А то главно заслугов тых, котры пришли непозваны і зо заміром зробити шкандал, але то їх діло. Выходить, же не ідеме ку вышій якості, культурности выступлінь, але навспак! І то є одбиток реалій у сучаснім русиньскім русі.

Але треба спомянути і світлы сторонкы той стрічі або цілого дня, а ту мам на думці главно представліня двох визначных выдань у русиністіці – научной моноґрафії Русиньскый язык, котру выдав кінцем минулого року Інштїтут польской філології Опольской універзіты в Польску, і друге, доповнене (о 50 новых гесел) і перероблене (главно у вступі доповнене новыма мапами і на кінцю азбучным порядком гесел) выдання Енциклопедії русиньской історії і культуры, котру тыма днями выдала Торонтська універзіта. Главным автором і научным редактором тых выдань є академік, проф. Павел Роберт Маґочі, ПгД.

Як є добрым звиком, день ся закінчів культурным програмом, у котрім выступили: успішна русиньска співачка М. Мачошкова в допроводі гры на акордеоні М. Ґарберы, як і двоє членів ПУЛСУ і члены ДСК Шаріш Мілк Аґро з ОУШ у Пряшові в допроводі їх ведучого і акордеоністы О. Піроґа, котры заграли і заспівали і на желаня высьше спомянутых юбілантів. Также добра налада наконєць счастья притлумила неприємности того дня.

-аз-

Ганебный „дар“ к 10. вырочу кодифікації або: ТЕНДЕНЦІЯ ЛІКВІДАЦІЇ РУСИНЬСЬКИХ ВИДАНЬ ПРОДОВЖУЄ

„ОДБОРНА“ КОМІСІЯ МІНІСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ СР ПРО ПОСУДЖОВАНЯ ПРОЄКТІВ РУСИНЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ (Ян Липиньскый, Анна Кузмякова, Василь Хома, Александер Зозуляк, Роберт Доґанєш (МК СР) 21. ФЕБРУАРА 2005 У БРАТІСЛАВІ ВИРІШЫЛА НЕ ПІДПОРТИ НА ТОТ РІК НАШЫ І ВАШЫ НАРОДНЫ НОВИНКЫ АНИ ЄДНОВ КОРУНОВ ЗО ШТАТНОЙ ДОТАЦІЇ (!!!) ПРИ СУЧАСНІЙ ФІНАНЧНІЙ МІЗЕРІЇ ТО ЯСНІЙ КРОК К РЕАЛНІЙ ЛІКВІДАЦІЇ ЄДИНЫХ ЧІСТОАЗБУЧНЫХ РУСИНЬСЬКИХ НОВИНОК НА СЛОВЕНЬСКУ, КОТРЫЙ ЗРОБИЛИ САМЫ ЧЕЛНЫ „РУСИНЬСЬКЫ ПРЕДСТАВИТЕЛІ“.

ЗА 14-РІЧНУ ІСТОРІЮ НАРОДНЫ НОВИНКЫ ПЕРЕЖЫЛИ МНОГО ТЯЖКЫХ МОМЕНТІВ, АЛЕ СКОНЦЕНТРОВАВШИ СИЛЫ ВШЫТКЫХ ЗАІНТЕРЕСОВАНЫХ НА ЇХ ЕКЗИСТЕНЦІЇ, ПЕРЕЖЫЛИ. ЗАТО РІШІНЄМ НАШОЙ РЕДАКЦІЇ Є – АНИ В ТАКІЙ НАЙТЯЖШІЙ СІТУАЦІЇ ЗА ЦІЛУ 14-РІЧНУ ІСТОРІЮ ВИДАВАНЯ НАРОДНЫХ НОВИНОК НЕ МОЖЕМЕ СЯ ВЗДАТИ, АЛЕ І НАДАЛЕ ПОДЛЯ МОЖНОСТЕЙ БУДЕМЕ НОВИНКЫ ВИДАВАТИ!

ЗАТО СЬМЕ ОДКАЗАНЫ ОБЕРНУТИ СЯ ЗАСЬ НА ВШЫТКЫХ ДОБРОДИТЕЛІВ І СІМПАТИЗАНТІВ І ВЫГОЛОСИТИ НАРОДНУ ФІНАНЧНУ ЗБІРКУ НА ДАЛШЕ ВИДАВАНЯ НАРОДНЫХ НОВИНОК. ТАК САМО ВЗНИКЛА В ТЫХ ДНЯХ З ІНІЦІАТИВЫ ДАКОТРЫХ ЧІТАТЕЛІВ-РУСИНІВ ПРОТЕСТНА ПЕТИЧНА ПІДПИСОВА АКЦІЯ ПРОТИВ НЕОДБОРНОМУ І НЕЕТИЧНОМУ РІШІНЮ СПОМЯНУТОЙ КОМІСІЇ, ЯКУ ТВОРЯТЬ „ЛІДРЫ“ РУСИНЬСЬКИХ ОРґАНІЗАЦІЙ НА СЛОВЕНЬСКУ, К ЯКІЙ СЯ МОЖЕТЕ ПРИДАТИ СВОІМ ПІДПИСОМ.

І так каждый, кому лежить на сердцю судьба Народных новинок, може їх выдаваня підпорити: а) морално – підписанєм петиції і посланєм на адресу редакції, як і протестныма письмами міністроу культуры СР, жебы не підписав ліквідачну пропозицію комісії про русиньске періодікум, на адресу: Rudolf Chmel, MK SR, Nám. SNP 33, 813 31 Bratislava, б) але тыж фінанчно – каждый подля властных можностей може припомочі редакції выдавати новинкы у 2005 році. (К тому уведеме технічны даны: зо заґраніча мож посылати до фінанчной збіркы банковы шекы на meno Rusin a Ludové noviny, або прямым переводом з Вашого на редакчный банковый учет 1386912153/0200, де треба увести: Name, Adress: Rusin a Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, Slovak Republic, Konto Nr.: 1386912153/0200, Všeobecná úverová banka, a. s., Mlynské nivy 1, 829 90 Bratislava, Slovak Republic, SWIFT:SUBASKBX. Telex: 93 297, 93 347, over VÚB pobočka Prešov, Masarykova 13, 081 86 Prešov. Details of payment...

Домашні Русины і сімпатизанты можуть заплатити приложеным поштовым шеком або прямо в редакції.

ВІРИМЕ, ЖЕ НАШЕ СПОЛОЧНЕ ДІЛО НЕ ПРОПАДЕ. ЗА ПОМІЧ ДОПЕРЕДУ ВШЫТКЫМ ЗО СЕРДЦЯ ДЯКУЄМЕ!

Редакція

Роздумуючі зареаґовати на актуалны події в мікроруснацькім світі звязаны з недавным (21.2.) розділєванєм штатных фінанцій на русиньску культуру на Словеньску, де тзв. одборна комісія про русиньску культуру (яку творять: **председа Инж. Ян Липиньскый**, підпредседа ЗДУЖІНЯ ІНТЕЛІґЕНЦІЇ РУСИНІВ СЛОВЕНЬСКА, **Анна КУЗМЯКОВА**, председкыня РУСИНЬСКОЙ ОБРОДЫ СЛОВЕНЬСКА, **Доц. Др. Василь ХОМА**, к. н., председ СПОЛКУ РУСИНЬСЬКИХ ПИСАТЕЛІВ СЛОВЕНЬСКА, **Роберт ДОґАНЄШ**, генералный дїректор Секції меншиновых культур МК СР і підпредседа одборной комісії, **Александер ЗОЗУЛЯК**, шефредактор РУСИНА і НАРОДНЫХ НОВИНОК) переважно евошного голосіє вырїшила на 2005 рік **не дати ани коруну зо штатного распочту на выдаваня Народных новинок**, на мысьль мі прїшов єден жарт.

В нїм злата рыбка обїцала Руснакови, же кедь ї пустить на слободу, та му сповнить три желаня. Малы, завїстливый Русначок собі зажелав мати вышитого дуплом, як єго сусід. Но при своїй завїстї і шкюдорадостї предці собі не міг одпустити желаня, якым бы свого сусїда не пошкодив: „Най му здохне єдина коза!“ – выповів послїднє желаня. Лемже в своїй малодушности цалком забыв на то, же желаня буде мати дуплований наслідок і на єго властнім мастку...

Є то чорный гумор, але тыж, як видно, руснацька „чорна“ реалїта. Она ся тігать історієв Русинів од непамяти. В нїй є зафіксовано, як малый народ через своїх представителів за довгы стороча невалушный найтї властну достойность, ся прихыпять там, де є то в данім часі выгодно. В своїй малости і малодушности хоче ся

Кедь малодушность забивать

(Глоса)

стати все кымсь другим, лем не зістати тым, кым го сотворив Господь. А так, місто того, жебы обробляя властну ниву, силув-моцов снажить ся холем украдомкы привластнєвати собі то, чого ся доробили єго сусїды, і завхабляти родне. І тішыты ся дома в кутику малой души з „блаґосклонности“ сусїдів, якы у своїй „великодущности“ їм доволять холем покоштовати з властноручно доробленых плодів, забываючи, же лем „хлібом і батогом“ ся выховують рабы, якы плоды работы властной родины у своїй малодушности все будуть

одмітовати і так перестануть надставлєвати на готовых фундаментах. У своїм рабстві будуть способны знищити вышитко зроблене дотеперь такой, бо представа о сусїдовім „богатстві“ а попри нїм тыж о ліпшїм властнім мікросвіті не дає їм спати.

А так якось Руснацы ся перевалюють сторочами, якы їм в їх біді понукли дакілько можностей вырїзнати ся зо сусїдами, але і з властным „я“. Но мала душа все была аж така мала, же ани єдну понуку не была способна схосновати, жебы выбудовати достойность властну і народа. Посмаковавши з чужого, усвідомили собі, же жыти ся дасть ай так. Ту вхопляют, там дзєбнуть, де треба прихвалять, кого треба поганять або притяжать му, а кедь їх досяє є достатно высокый, і знищать. Самы себе, лем жебы выповнити своє рабске посланя, бо крохтя готовых плодів, хоць лем на кутрый час, але предці будуть му достаточное вынагородов.

Но а што душа? Не знати, ці убога душа раба ся боре сама зо собое? З тым, же спрїчинила скуткы, якы не влаґають никому: ани властній, уж сивоволосій, перспективі, ани общественній недостойній позиції, а „рабовластників“ успокоять і так лем на неспїдний час. **Задумус ся мала душа над тым, же властно забила сама себе?**

А.П.

Хочу бути Словаком!

Так бы-м рад бути Словаком
я нещастний Русначок!
Йдуть мі наші слова боком,
бо мі ганьбливо з них – чом?

Заберьме ся із Бескідів,
де все й теркы не роснуть.
Я щі-м такого не видів,
бы ту нашов к щастю путь.

На ярмарку у Мартіні
куплю собі фуяру.
Будучность є в новій вірі,
выкашлю ся на стару.

Так бы-м рад бути Словаком
я, дурный Руснак з виходу!
Вера, же то не еднако,
яку тримлеш, братку, моду.

Боже мій, як милосвучны
словенчїны звуки суть!
Навчу ся їх гварити зручні
й до світа мі втворять путь.

На Словенську – по словенськы! –
народный закон велить.
Нач будити Русначиска?
Най солодко – Медвідь – спить.

Жыты із женов з Жіліны
было бы мі акурат.
Одпишуть мі одтам жены,
кедь сі подам інзерат?

Чоловік есь, но без вагы!
К Словакам нам треба йти!
Але же не мам на драгу,
мушу дома сидіти.

Бо кедь не я, холем діти
будуть горды Словакы,
з Руснакїй гет бы піти...
Же думаш так, крещу, й ты?

Гварите, бы єм був тихо,
но я не годен лем так.
Запхати мі рот устїане
лем правевірный Словак.

Штефан СУХЫЙ, Стацін

Не сьме на 100 процент спокійны з русиньскым розгласовым высыланём

Так бы ся єдним речінём дав характеризувати обяскаргы з 19. апріля 2003 року, котра была послана Розгласовій раді Словенського розгласу до Братіславы Федором Віцом, бывшим підпредседом Русиньской оброрды на Словенську і представителём петічного выбору з 2001 року за самостатне русиньське высыланя.

Самостатне русиньське высыланя зачало по другыраз фунговати, кедь 1. апріля 2002 в редакції Народностно-етнічного высыланя у Пряшові Словенського розгласу в Братіславі были створены 2 самостатны редакцїны тїмы: русиньскїй і українськїй. Од того часу ся у роботі і высыланю русиньского розгласового тїму много зліпшыло, што оцінюють вдячны слухателї того высыланя, главно Русины. Но іщі все є што выліпшовати, іщі не зо вшыткым у тїм высыланю суть спокійны русиньскы слухателї і челны представителї русиньскых культурных організації. Зато і было створене письмо дня 21. януара 2005 высше споминаным Федором Віцом, як доповнїня скаргы з 19. апріля 2003. Найосновнїшы єго части уваджаєме ниже в перекладі на русиньскїй язык:

„Самособов, не маме претензїї ку тому, же Українцї мають своє высыланя. Але было бы правилно, кебы было у належній мірі што до россягу ку русиньскому высыланю (позн. ред.: ку русиньскому материньскому языку ся при послїднім списованю людей у 2001 році приголосило высше пять раз веце обывателїв Словенська, але час высыланя у розгласі ся розділів еднако про Русинїв і Українцїв!), як і то, жебы українське высыланя не „супловало“ русиньське, жебы на Русинах не паразїтовало і жебы ся в українськым высыланю єї творцї не зничжовали ку ідеологізації, котры спохыбнюють ці негують вшыткю русиньське.

При списованю людей была русиньська народность (але тыж і українська) уваджана як самостатна а Русины свою ідентичность з нєв декларовали ясно, но у высыланю українського розгласового тїму все слухаєме о „русиньско-українськїм“ народї, краю, „русиньско-українськїй“ культурі, докінця і о „русиньско-українськїй“ історїї. А жебы не мусили вжыти термін РУСИН, РУСИНЬСКЫЙ, та презентують бывшїй „Музей українськїй культурі“ у Свіднику як „Музей русько-українськїй культурі“, русиньскы співанкы называють єднозначно „НАШЫ“ і т. д.

Нїт ся чому чудовати, кедь екзїтує в Пряшові бывшїй „Культурный союз українськых трудящих“ зо зміненов назвов неекзїстующого народа „Русинів-Українцїв“...

Самостатнов капїтолов є неперестанне споеваня Русинїв і Українцїв до сполочного высыланя, конкретнє в релациї про юбіантнє (Музичны поздравы), котре сьме споминали і в попередній скаргї. Споеваня русиньского і українського тїмів правї у споминанїї релациї, наперек тому, же роблять і высылають інакше самостатно, выкликує у слухателїв чутя, же Словенськїй розглас не хоче докладно сповнїти жаданя Русинїв о їх автентичне высыланя а такїй зїбрїд служыть проукраїнськы орьєнтованым редакторам на неперестанне затуманєваня дотеперїшнєго ставу, єго негованя і паразїтованя на Русинах з боку ідейного і обягьового.

Вїрме, же Рада про высыланя і ретрансмісія поужє вшыткю свою компетенцію на то, абы євдїжїня Словенського розгласу дорїшыло і тоты проблемы ку обшїї спокійности, а то главно слухателїв русиньского высыланя в рамках Народностно-етнічного высыланя у Кошіцях Словенського розгласу в Братіславі.“

З цїтованыма словами наїсто векшина русиньскых слухателїв русиньского высыланя в Словенськїм розгласі є согласна, як і з тым, жебы ся іщі направили споминаны недостатки ку повній спокійности слухателїв-Русинїв. А. З.

Ethnologia actualis slovaca – о Русинах

Ethnologia actualis slovaca (Revue pre výskum kultúr etnických spoločenstiev) є етнологїчным періодїком, яке выдає Універзіта св. Кїрїла і Мефодїя (УКМ) у Трнаві. Кінцём минулохо року вышло єї **пятьє чїсло, яке є присвячене проблемам акцептації русиньской меншиновой ідентїты.** Едіторами того чїсла суть: **ПгДр. Міхал Калявскї, к. н.**, одборный працівник Секції людськых прав і народностных меншин Уряду влады СР у Братіславі, і **ПгДр. Мартін Прїєчко** з Катедры етнологїї УКМ у Трнаві.

Основну часть статей того выдана творять штудїї професїональных етнологїв і музейникїв, занимавших ся парціалными проблемами презентациї русиньской ідентїты (**Мгр. В. Белла** і **Мгр. К. Надаська, ПгД.** з Катедры етнологїї і культурной антропологїї ФФ УК в Братіславі, **ПгДр. М. Пастїєрїкова, к. н.** зо Словенського народного музею в Мартїні, **ПгДр. Н. Вархолова** з Музею русько-українськой культуры у Свіднику). Далшы штудїї і одборны статї суть одразом снагы едіторїв о інтердїсциплїнарный погляд на дану проблематику, який презентують історїци (**ПгДр. Л. Гараксїм, к. н.** з Катедры історїї ФФ УК в Братіславі, **ПгДр. Станїслав Конечнї, к. н.** зо Сполоченськонаучного інштїтуту САН у Кошіцях, **ПгДр. М. Шмігель** з Катедры історїї Факулты гуманїтных наук Універзіты М. Бела в Баньскїй Бістріці), языкознателї (**ПгДр. А. Плішкова** з Одділїня русиньского языка і культуры ІНШ-ІЧЯ ПУ в Пряшові) і політологы (**ПгДр. П. Горват** з Катедры політологїї ФФ УКМ в Трнаві), доповнены о рефераты (**Мгр. А. Зозуляк** з Редакції Русин і Народны новинкы в Пряшові і **ПаедДр. Л. Калиняк** з МО Русиньской оброрды в Тренчїні) зо семїнаря о проблематїці акцептованя русиньской меншиновой ідентїты з року 1999, який організовало обчанське здружїня Калейдоскоп у Братіславі.

Калейдоскоп інформації од історїї Русинїв, документую чой процес формованя їх народной ідентичности на переломї 19. і 20. ст., через сучасне їх розумїня і проявы народной ідентичности аж по їх політичну партїципацію Русинїв і сформованя основных проблемїв, які про їх перспективну екзїстенцію як народностной меншины потрібно вирішыти, творить костру публікації.

Прїносом того выдана є настолїня впрорсів о далшїм замїряню, методах і техниках выскуму проблематики захованя культурных традицій етнічных мїнорїт. В звязї з русиньсков етнічнов ідентїтов еден з едіторїв – **М. Калявскї** выділять слїдуючі главны округы проблемїв, котры треба научно спрацовати: русиньська ідентїта і словенська сполочность (проблема асимїляції, двойтїй етнічнїй ідентїты, Русины і словенська штатность, ідентїта в діаспорі і под.); акцептованя богатства меншиновой культуры маєрїтов; проблемы

пестованя русиньской ідентїты і русиньскы народностны інштїтуції; проблемы самосправ у селах з русиньскым жытельством при пестованю русиньской ідентїты; шырїня інформації у русиньскїм языку і їх вплив на розвой русиньской ідентїты; проблемы одношїня меджї русиньсков і україньсков меншинов.

Уведжены проблемы собі выжадуєть докладне штудованя реалїї русиньского народностного жывота, жебы на основї їх познаня мож было представити ефектївный способ захованя русинства і русиньской ідентїты. Їх сумарїзація бы мала помочї компетентным одборникам і працівникам штатной справы при гляданю путей, якама ся дасть наїефектївнїше розвивати етнічна меншинова ідентїта в згодї з модерными трендами охраны меншин.

А. ПЛІШКОВА

Вїкарь не є про народность з дефісом

17. януара 2005 я взяв участь в Чорнїм орлі в Пряшові на концертї Державного заслуженого закарпатського народного хору з Ужгороду, котрого єдныма з організаторїв був ай "Союзу Русинїв-Українцїв Словаччини" (СРУС) і Українськїй конзулат в Пряшові. Подля мене, акція мала высокую умелецькю і організачну уровень. Маю але претензію к тому, же представителїв грекокатолицькой церкви – генералного вїкаря **Владимїра Скибу, отця Петра Павла Галька**, вїкаря про Русинїв привїтала конференсьєрка програму Ева Олєярова як вїкаря про Русинїв-Українцїв. Знаєме, же **Петро Галько** був **выменованый до функції єпископом Яном Бабяком на основї інтервенованя Русиньской оброрды а єго меновачїй декрет був написаный на функцію вїкаря про Русинїв.** Покры знаєме, СРУС нїгда прямо не підпорив снагы Русиньской оброрды ани інших русиньскых організації на выменованя церковного чїнителя про українську народность, ани про (неекзїстующю) народность „русиньско-українську“.

Зато не мам право означувати вїкаря Галька як вїкаря народности з дефісом, котру СРУС репрезентує, ай кедь нїт похыб о тїм, же СРУС як і Русиньська оброрда крїтізує словакізацію церковных обрядїв. То є, може єдине діло, котре ведно з азбуков обїдвїй організації зближує. Так бы мали розумїти поставлїня і функцію вїкаря Петра Галька ай представителїв СРУС і снажыти ся тыж о то, абы в будучности мали Русины на Словенську свого єпископа подля прикладу Павла П. Гойдїча.

Юдр. Петро КРАЙНІЯК, Пряшів

РУСЬКЫЙ ДОМ - СВЯТЫНЯ КУЛЬТУРЫ І ОСВІТЫ

(Ку 80. річнїці од закуплїня Руського дому)

Навернутя РД первїстному властникови

В 1991 році зышли ся по нїжній революції, в тїм часї жыючі члены Руського клубу в Пряшові, зачали активізачну роботу на обновлїню єго діятельства, зачали доповнєвати членську базу, розвивати культурно-освітню роботу, яка была в минулости, і розвинули крокы на принавернутя Руського народного дому в Пряшові, котрый був незаконно сконфішкovaný бывшым режімом в 1965 році. Выбор Руського клубу выналожыв вшыткы свої силы почас десятих років, жебы за помочї суду досягнув справедливость.

В Народных новинках, ч. 26 – 27 з 3. 7. 2002 року Русины мали можность дізнати ся радостну справу, же **18. 3. 2002 на Окреснїм судї в Пряшові був вынесеный розсудок в кавзі "Руського дому" в Пряшові, на Главнїй улїці, ч. 62.** Тодгышній пропозователь Руськїй клуб 1923, заступлений небогым Юдр. Ёзефом Малєцькым, в жалобї одпорцєви місту Пряшів означив знароднїня і конфїшкацию маєтку Руського дому в розпорї із законом і твердив, же переход властничього права к тому обьекту на штат не був праволатный. З той причїны жадав признати властничтво Руського дому єго первїстному властникови, т. є. Руському клубу 1923 в Пряшові. Суд по посуджїню доводїв жалоб у цілім розсязї выгов. Місто Пряшів протїв розсудку ся не одкликало, і так на боці міста Пряшів перемїг змысел про справедливость і направи кривд, котрых ся допустив на Русинах бывшїй режім в 60-х роках минулохо сторїча. В тых істых новинках у заключїню была высловлена віра і надїй, же тота історїчна будова, котра служыла як центр культуры і освїты Русинїв у минулости, буде справована подля станов мудрыма людьми, котры будут у своїм діятельствї дотримувати контїнїту з минулостєв у новых історїчных условиях, а же буде служыти про культурны потреби Русинїв нашого регіону.

Хто купив тоту будову і про кого?

На тот впрорс найдеме одповід в архївных документах, на сторонках добовой пресы, а главно в новинках "Русское слово", котре выдавала Грекокатолицька єпархїя од 1924 року, а тыж на сторонках Русиньского народного календаря на 2005 рік (93 – 97).

● В Руськїм домї на фотїї учительскїй колектїв Штатной руськой гімназїї у Пряшові при святотчїнїй вєчорї з нагоды передаваня матурїтных зеленых стрїчок у децембрї 1947 року. Злїва доправа першїй ряд: О. Кандаля, панї Поповїчова, М. Суковскїй, панї Соколова (жена учителя Сокола), другый ряд: М. Сабадош, дїртектор інтернату Алумнеум, пан Сокол, панї Фарїнїчова (жена А. Фарїнїча), А. Зима, А. Фарїнїч, Г. Геровскїй, панї Дубаєва (жена учителя М. Дубая). Фотка з архїву Г. Бєскїда

В єднїм архївнїм документї з 1947 року ініціатор куплїня будовы Теодор Ройковїч одностно даной подїї пише: **"Кінцём 1918 року згрупповали ся ведучї особности славянського думаня, выключно грекокатолицькой віры, Грекокатолицькой прїшївской єпархїї і продовжовали в тїм напрямї, же заложыли Руськїй клуб, котрого становы были схвалены Міністерством внутрїшнїх діл ЧСР в Празї, дня 30. 6. 1923 року під чїслом 15188/928/5."** (Архїв MZV бывшой ЧСР – RPA Praha, ч. 176/327/1923). Члены заложеного Руського клубу могли ся сходити лем у приватных квартирах окремых членїв, бо Руськїй клуб не мав сполоченськы мїстности, а зато не міг наповнєти свою роботу подля станов. Зато тогышній членове Руського клубу вирішыли, же ся постарают о забезпечїня одповїднх мїстностей, або закуплят на тот цїль і дом. Руськїй клуб в тїм часї не мав нїякы грошы, зато членове клубу обернули ся на грекокатолицькых священиків, учитель на грекокатолицькых руськых школах, інтелектуалїв, котры жыли на терїторїї Пряшївской єпархїї з тым, жебы ся поскладовати купити дом. Тоты жертвы были пожадованы выключно лем од людей, котры ся голосили ку руськїй народности (днєсь розумїй – русиньскїй) а лем грекокатолицькой віры. Подля документу лем грекокатолицї (Русины) припомогли своїма жертвами. Ініціаторами куплїня дому од грофа Дежеффїя був тогышній член Руського клубу, грекокатолицькїй священик в Лютїні, **Теодор Ройковїч і Др. Іван Кїзак**, професор Грекокатолицькой руськой учительской академїї в Пряшові. Як ся уваджаєть в архївнїм документї, жертвы на куплїня дому творили лем єдну часть потребной сумы, зато пожадовали підпору од тогышнєго грекокатолицького єпископа Др. Дїонїзїя Нїрадія, і так істо од грекокатолицькых братїв, котры жыли в Америці. Руському клубу і єго ініціаторам ся подарило купити тот дом, котрый занедовго назвали Руськым народным домом. **Стало ся то 17. 7. 1925, а стояв 300 000 Кчс.** Єдну часть купной цїны заплатили з дарїв, як із пожыкы, за котру дакотры з діятелїв Руського клубу перевязыли пряму платбу. Кедь ся о тїм ініціатївнїм почїні Руського клубу дізнали грекокатолицькы братства в Америці, высловили свою велику радость, же і їх крайне ся зєєдїнїли, і проявили охоту помочї тому ділу. Сучасно членам Руського клубу ознамили тыж свої условия, подля котрых грекокатолицькїй характер має быти забезпеченый так, же рядныма членами Руського клубу можуть быти лем грекокатолицї руськой (розумїй русиньской) народности, котры жыли на терїторїї тогышнїй Пряшївской єпархїї. Председа выбору Руського клубу **Іван Кїзак** тоты условия прїяв і потвердив їх устно, кедь грекокатолицькїй єпископ **Василь Такач** з Америки був на навшїві в Пряшові, за великїй дар подяковав і приобїцяв, же грекокатолицькїй характер Руського клубу в Пряшові буде дотриманый. І так за короткїй час Руськїй клуб на заплачїня цїны дому на Главнїй улїці в Пряшові дістав од грекокатолицькых сполків з Америки значну суму, приложыв і сам єпископ Грекокатолицькой єпархїї в Пряшові, уж небогый єпископ-мученик **Петро Павел Гойдїч**. І так купна цїна в переважнїй мірі была заплачена. Зостаток купной цїны, як і іншы выдавкы Руськїй клуб в Пряшові выплатив з далшых дарїв своїх членїв і грекокатолицькых віруючїх.

І так Руськїй клуб у Пряшові ся став властником Руського дому, котрый дав записати до катастра міста Пряшів під чїслом 324/1, 324/2, 324/3 без затяжїня.

(Дале буде)

А. М-ра

Спомин на кодифікацію

Не хочу писати о цілій історії кодифікації русинського языка на Словенську, початок котрій дав научный семінар в Бардієвських Купелях (1992). Семінар підготувала з обсягового боку Русинська оброда, котру вів Василь Турок. Окрем В. Ябура, Ю. Панька і інших, котры приготували потрібны матеріали про кодифікацію языка, не мож обійти Александра Зозуляка, котрый мав на старости підготовити документи. Мені припала роль ся постарати о семінар з організачного боку. В далшій етапі было треба приготувати потрібны публікації як основу кодифікації, о котры ся заслужили В. Ябура, Ю. Панько (з помочов Ш. Бунганіча). (До того процесу была залучена тьж редакция Народных новинок і часописа Русин, тоты видана, як платформа практичної реалізації кодифікації в особах: А. Зозуляк, А. Плішкова, М. Мальцовська, К. Копорова, А. Кузмякова – позн. ред.)

Самотный акт выголошіня кодифікації русинського языка ся одбыв в Братіславі 27. януара 1995 року. Главне бремено лежало на плечах М. Ляша, Я. Сисака, А. Зозуляка і автора тых рядків. Ситуация была дуже тяжка. Русинська оброда по контролі з Міністерства культуры СР не мала ниякы грошы. Грошы не были ани на автобус, ани на уквартелёваня, ани на страву. Не був встановлений ани точный

датум. І так сі споминам, як сьме ся зышли в децембрі, а потім в януарі в канцеларії Русинської оброды на Словенській уліці в Пряшові (днесь Окресный уряд роботы) і повіли сьме сі, же най ся робить, што хоче, же кодифікация мусить быти, ай кедь грошы не суть. Повіло ся, же тот славностный акт ся одбуде, ай кедь сьме ся мали на нёго з властной кишені поскладати. В тім часі вознікало много вопросов, як самотный акт зробити, який створити програм, кого там треба закликати...

Вшытко ся переконало і славностный акт кодифікації русинського языка ся одбыв в Братіславі на високошкольскім інтернаті в ідални за участі веце як 150 людей (веце їх там хотіло быти, але контролю при дверях мав на старости я, а я пушвалем тых, што были позваны. Правда, стало ся, же ем пустив людей, о котрых ем знав, же не можуть скомпромітовати акцію, моїх знамых професорів руського языка, посланців Народной рады СР і под.)

Самотный акт кодифікації був прекрасный. Многым людём ся тисли до очей слёзы, кедь Я. Сисак читав Декларацию... У культурнім програмі выступила М. Цапекова, яка прочітала твір М. Мальцовской Ету ярь, як і А. Сервицька, яка заспівала свої пісні і ін.

Радость была велика. Кедь сьме в Пряшові сідали до автобусу, дум-

кы сьме мали вшелиякы з того, як нам акція допаде. Але кедь сьме ся по двох днях вертали назад до Пряшова, так ся памятам, же од радости сьме зачали співати уж в Братіславі, а скінчили сьме аж в Пряшові. Дорога з нашого главного міста до Пряшова была весела, а у своїм животі ем таку подобну дорогу нігда не зажив.

Самотна кодифікация русинського языка – то велике діло в животоі Русинів Словенська. Тішити ня, же по кодифікації сьме не заспали, а треба подяковати вшыткым людём, котры ся залужили о тоту визначну подію, тым, котры по кодифікації зачали выдавати книжкы в русинськім языку. Подякованя патрять Русинській оброді на Словенську, редакторам Народных новинок і Русина, тогды Народностно-етнічному выселаню Словенського розгласу в Пряшові, публіцистичній редакції Словенського розгласу в Братіславі, як і вшыткым, котры забезпечили грошы на вырівнаня вытрат. Подякованя патрять штатным органам Словенської републикы, якы ся заховали демократично і зохабили кодифікацию на волю русинського народа.

Кодифікаціев Русины на Словенську указали приклад іншым штатам, можеть такый акт реалізувати ай всягда там, де жыють Русины.

Іван БАНДУРІЧ, Бардієв

Оживать історія роду Павловичів

(Потомок русинського будителя жыє у Пряшові)

105 років од дня смерти русинського народного будителя Александра Павловича, котры минули 25. децембра минулого року сьме вирішили припомняти собі нетрадично – стрічов з прямим потомком той визначной особности в історії Русинів.

Мено Інж. Рудолфа ПАВЛОВИЧА не є в редакції наших новинок незнаме, сполупраця з ним тримать приблизно од року 1999, кедь пан Павлович зачав ся интересовати о історію своїх предків. А кедьже тото слідованя за властнов родиново забытыма предками выустило до невеликой публікації, інтересовало нас, як тот екскурз до історії змінив живот пана Павловича.

• **Пане Павловичу, вы не сьте професіев ани историк, ани літератор, ваш интерес о набоженський живот тьж не був николи выразный. Ваша родина не є по віросповіданю грекокатоліцка, але римокатоліцка. Што было імпульзом ку тому, же сьте ся зачали интересовати о свого визначного предка, грекокатоліцкого священника, літератора, народного будителя Русинів – Александра Павловича?**

– Мате правду, в нашій родині ся з мені незнамых причін николи не споминала минулось, хоць є фактом, же мій отець є грекокатолік, але як родина сьме ходили до римокатоліцкой церкви і мы – ёго діти сьме уж похрещены як римокатолици. Што собі з молодых років памятам, часто сьме собі давали вопрос, чом є у Пряшові Павловичове намістя і жартом сьме бісидовали, же то зато, же Павловичовы суть добры футболісти, та же зато по нас назвали тото намістя (брат і самотный Рудолф были знамы пряхівскы футболісти – позн. авт). В тім часі нас ани не напали, же нашы предкове были священники і же А. Павлович був таков визначнов особностев. Але у животі чоловіка прийде момент, кедь ся зачаті интересовати о свою минулось, о своїх предків без огляду на то, ці были славны, або ні. Такый момент настав і у мене. Історія, котра ся одразу зачала передо мнов отваряти як „тринадцята комната“ мене самого несподівала.

• **З котрых жрідел сьте zdobyли найвеце інформації о священникім роді Павловичів і што сьте ся з тых жрідел дізнали в одношіню вашой особы ку русинському будителю і священникови Александрови Павловичови?**

– Зачну од кінце. Зоставлінем родокменю роду Павлович ем дішов

до висновку, же А. Павлович був мій прапрапрастрько. Моя скромна публікация є присвячена одному з найстарших священникьких родів, котры без перерыв служили своему народу цалы три сторіча (од 17. до 19. сторіча) на території бышовой Шаріської жупы на выходнім Словенську – грекокатоліцкым священником родом зо села Шаріське Чорне – моім предкам. Публікация є выслідком мого понад 4-річного выскуму в штатнім архіві у Пряшові, Нижній Шебастовій, в Грекокатоліцкым епископскім архіві у Кошицях. Проштудовав ем приблизно 20 тисяч документів, книг, часописів, навязав контакт з істориками, котры ся интересуют русинсков проблематиком. Найвекшу часть документів ем здобыв в архівах грекокатоліцкой церкви, де ся вели дость подробны записы нелем о священниках, але і о їх родинных прислушниках – по їх смерти вдовах і сиротах. У пряхівскім архіві ем натрафив на запис із 24. фебруара 1847, котрый інформує о тім, же за міщана Пряшова був приятый Емануел Павлович, крайчирський майстер з Чарного, Шаріської жупы – наш прапрадідо і властный брат А. Павловича. Потверджують то далшы записы вдов і сирот, котры і в часовім гармонограмі і подля хрестных мен западають до мого контексту при zostавленю родокменя.

Мушу повісти, же великий проблем мі зробив сам А. Павлович, котрый з неясных причін у своїм животопісі споминать лем братів Іоанна, Езефа і сестру Марію – брата были тьж священники, сестра ся выдала за грекокатоліцкого священника призовіском Чисарик. Глядав ем понад 3 roky, докы ем нашов далших трёх сородицив, меджі нима і мого прапрадіда Емануела. Тот факт ся мі потвердив і з публікації Івана Поливкы, літератора, котрый як єдиный у „Вінку стихотвореній...“ споминать комплетно чотырех братів і дві сестры А. Павловича. У звязи з тым хочу підкреслити, же нелем самотный А. Павлович, котрый николи не був женатый і властно ёго смертєв ся скінчила понад 300-річна

історія священникького роду Павловичів, але і ёго предкове – брата, отець, дідо, прадідо і прапрадідо Алексіус, котрый умер коло року 1742, были священники і визначны особности церковного, але і культурно-просвітительского жывота в даных періодах.

• **Што про вас значить факт, же сьте потомком таких визначных предків і што бы сьте одказали молодій генерації Русинів, котры мало-што знают о своей історії, або ся нёв нияк не интересуют?**

– Одкрыті історії моїх предків было про мене великим несподіванём, дало мому животу новий розмір, потвердило індіцію, же і в моїх жылах колує русинська кров. Нечекане одкрыты той історії мі давать надій на оптимізм, што ся тьжак будучности Русинів. Молода генерация може не знать, хто был А. Павлович, але кедь ем пришов

• Інж. Рудолф ПАВЛОВИЧ з Пряшова – прямый потомок роду русинського народного будителя Александра Павловича.

до Шаріського Чорного і представив ем ся, найстаршы жытели з великов петов росповідали о А. Павловичови і я ся пересвідчив, же слід, котрый мої предкы за собов зохабили, не змыє ани час. Отець духовный Александер Павлович у сердцях жытелів Чорного жыє доднесь, ёго одказ они передають своїм потомкам. Ем пересвідченый, же прийде час, кедь і днешня молода генерация буде мати тепліше одношіня ку історії свого народу.

Бісидовала: К. КОПОРОВА, фотка авторкы

(Хто бы мав якысь новы факты односно історії жывота А. Павловича, може контактувати Інж. Рудолфа Павловича на адресі В. Клементіса 7, 080 01 Пряшів, або електронічново поштов: pavlovic@parfe.sk).

Русины в Уставі ЧСР: обіцянкы і реальность (К 85. річниці приятя Уставы Ческословенської републикы)

Процес формования нового, демократичного штату в середній Европі, котрый vznikнув наслідком штатоправных і політичных змін по першій світовій войні, ся завершыв приятем Уставы Ческословенської републикы, ч. 121/1920 Збіркы законів і наряджін з 29. фебруара в 1920 р. Взник Ческословенська был заедно выслідком народно-ослободжучого боя Чехів і Словаків, котры вирішили, же будуть самы керувати своєю судьбу, і же ся розыйдуть з доживаючов габзбурьсков монархіев.

Устава ЧСР была еднозначно демократичнов уставом з елементами лібералізму і з высокым ступнем охраны народностных меншин, хоць фундаментом пропозиції была Устава Французской републикы з 1875 року. На ёй выпрацованю брали участь найвызначнішы уставны правници в републиці: Др. Й. Гетцл і автор Дочасной уставы ЧСР з 1919 року Др. А. Майсснер. Окрем уводжачого закона, який завів інститут уставного суду, устава ся складала з шістєх глав.

Перша з них обсяговала общі установліня, друга говорила о законодавчій моці, а третя втановлівала головны прінципы выконной і владной моці в републиці, включно влады президента. Четверта капітола Уставы ся занимала судами, пята – правами і повинностями обчанів, а шеста глава – охрону народностных, релігійных і етнічных меншин. Заедно з уставнов листинов был парламентом схвалений ай языковый закон і закон о жулах.

Частєв первой главы Уставы Ческословенської републикы были ай установліня о Підкарпатській Русі. В інтенціях Мірового договору меджі союзныма і придружыныма штатами і Ческословенськом, підписаного 10. септембра 1919 в Сент Жермені, была ку штату приеднана ай територія югокарпатських Русинів у рамках Ческословенської републикы.

Подля списования людей в 1919 році жыло в Угорську 446 846 Русинів, з того на Словенську – 96 528 Русинів, т. є. 3,4 процента жытелів Словенська а 21,6 процента з цілкового множества Русинів в Угорську. Влада на Версалській конференції говорила о числі 567 867 Русинів, самы Русины ся одгадовали на 716 940 людей, з того приблизительно 220 000 на Словенську. Тот розділ vznikнув приписанём русинской народности вшыткым вірникам грекокатоліцкой церкви.

Приеднана Підкарпатської Русі к Ческословенську было рішінём договорных штатів, стало ся то тьж із сугласом русинской еміграції в Америці і релевантных політичных згруповань представителів Русинів. Нич на тім не мінить реальность, же тота підтримка была в значній мірі выслідком компромісу, же ся зважовали ай різны іншы альтернативы, а мали на то вплив реалны условия і шыршы меджінародны сувязі.

Мож коштовати, же вшыткы статі Мірового договору, што ся тькали Підкарпатської Русі, т. є. статі 10. – 13., были з мінімальными змінами внесены до Уставы ЧСР. Зато подля параграфу 3 Уставы републикы єй неедменнов частєв ся стала „самосправна територія Підкарпатської Русі, котра буде выбавлена найшыршов автономіев, підчіненов єдноті Ческословенської републикы“. Заедно Підкарпатська Русь мала мати властный сейм, котрый бы волив свою презідію.

Сейм Підкарпатської Русі мав перезерати і схвалєвати вшыткы заканы тьжакучі ся языка, школьства, релігії і містной справы на території Підкарпатської Русі і тых діл, котры до компетенції сейму присуне ческословенське законодавство. Уведжены заканы, підписаны президентом републикы і губернатором Підкарпатської Русі, мали быти выголошены в окреміій збірці законів. Жытельству было признане ай одповідаюче заступліня в Народнім згромаждіні: девять місць в посланецькым сеймі і штири мандаты в сенаті.

Подля Уставы ЧСР на челі штатной містной справы Підкарпатської Русі стояв губернатор, назначеный президентом републикы на пропозицію влады, причім мав быти одповідній ай сейму Підкарпатської Русі. Урядниці штатной і містной справы мали быти переважно Русины. В Уставі ся тьж передусловлівало, же подрібна організація справы Підкарпатської Русі буде детермінована окремым установлінем: Зміна закону Народного згромаждіня о границях Підкарпатської Русі выжадовала суглас трипятиновой векшины в обидвох коморах парламенту.

Правда, практична реалізація меджінародных односин Підкарпатської Русі і з них выходячіх статей, зафіксованых в Уставі, не была проста. Была повязана з реалізаціев тогдышней концепції рішінём народностного вопросу в Ческословенську і в Европі, як і з многыма шпецифічныма проблемами на території Підкарпатської Русі. Окрему роль наісто зограв і традиційный несмак органів децентрализувати выкон штатной моці і справы. Выслідком того было, же автономія Підкарпатської Русі в повнім розсягу і зо вшыткыма ёй атрибутами не была зреалізована ани до розбитя републикы в 1939 році.

В першых роках реалізації автономії досправды сперали обьективны причіны. Ішло о нападнута мадярской большевицкой армады на ярь в 1919 році, о настояліня воєньской диктатуры в реґіоні і о румунську окупацію ёго юговыходной части. Цівільна справа на Підкарпатській Русі ся зато укріплєвала лем поступно, барз помалы, але за великой матеріалной і персоналной помочі центра. Актуалным ся виділо рішіня соціальной ситуації жытелів, выбудованя дорог і зліпшіня уровни школьства, культуры і освіти.

Кроку к автономії компліковав страх, же признаня автономії Русинам вытворить прецеденс і выкличе подобны тискы у вопросі німецькой і мадярской мены. То бы была загроза про єдноту і уціленость републикы. Треба признати, же в тій області жыбовали будьякы приклады і скусености. В національно-пятій среді в повойновім часі, а тьж ай єднако гектичній добі тридцятых років, кедь ся барз сильно презентовав ревізіонізм, іредентізм і імперіалны амбіції, нігде в Европі територіална автономія фактично не екзистовала.

Барз частым аргуменом на одкладаня автономії Підкарпатської Русі была оцінка політичной ситуації в тій часті републикы. Аргументовало ся главно значныма сіпматиями жытельства ку КПЧ, ай позиціев промадярських згруповань. Думало ся, же сейм Підкарпатської Русі бы опановали комуністы, а адміністратива бы ся могли дістати до рук мадярофілів, якых было в рядах русинської інтелігенції дость.

Тоты побоєваня ся до певной міры і выповнили, як то указали вольбы до сільських заступительств в 1923 році. Підтвердили то ай першы парламентны вольбы в тім реґіоні в 1924 році, в котрых КПЧ здобыла скоро 40 процентів голосів, причім на другім місці скінчили мадярскы націоналы партії.

Од 1928 року автономію до певой міры сімуловало тьж земске зряджіння. Закон о реорганізації політичой справы із 14. юла 1927 року скорше послієвав штатну екекутиву, а то барз часто на укор компетенцій заступительских органів. Од половины 30-ых років під тиском русинських політичных партій і на основі голосів споза границь ся приправа автономії прискорила. З другого боку ся выострили розопрі на політичній сцені і нееднотность меджі Русинами в основных вопросах народной ідентіты.

Вопросы языка, вопросы поводу Русинів не были вирішены ани в критичнім 1938 році. Менованя первой автономной влады Андрія Бродія 11. октобра 1938 року і приятя закону о автономії Словенська і Підкарпатської Русі 19. новембра в 1938 році ся зреалізували аж по підписанню Мніховского договору, уж в часі одходу од демократичных прінципів. Русинам уж не принесли нич доброго, зато же ся зачали рішати важнішы штатоправны зміны.

Наперек многым тяжостям і розлічным перипетиям Устава ЧСР із 1920 року была барз соліднов правнов нормов про формованя і розвой політичного жывота Русинів Підкарпатській Русі і на Словенську. Не находжаме в ній вшыткы нормы, котры были важны при рішіню дакотрых вопросов, бо їх приніс далшы живот. Мож было обійти много недорозумінє, кедь ческословенськы органы ся односили к русинській проблематіці чутливіше, терпелівіше і великодушніше.

Русинськы представителі не все знали встановити, што є першорядне в політиці, не раз ім жыбовала розважность, самостатность і проґнозованя. Траґічным подіям по марці 1939 року ани еда партія не могла забранити.

ПаДр. Станіслав КОНЄЧНІ, к. н., Сполоченсько-научный інститут САН в Кошицях

10 РОКІВ ОД КОДІФІКАЦІЇ РУСІНСЬКОГО ЯЗЫКА Повідajte нам конечно!

Зеднотьте ся конечно! Вы компетентны і зодповідны в русинськым языку! Не пишете єдны „ё“, други „йо“! Єдны „доктор“, што є справне, други „дохтор“, што є по словенськы. Єдны „нёго“, други „нього“, „чоловікови“ або „чоловікові“? Єдны гоття, други віста!

Што собі з того вшыткого маєме выбрати мы, котры сьме далеко од Пряшова і од языкознателів? Котры чітаме і Народны новинки, і InfoРусина (в каждых ся пише інакше). Мы, котры учіме діточки русинський язык по школах, котры ним пишеме і твориме? Што з того маєме признати собі за русинсько літературне і справне? Хто з вас має правду?

Быв кодифікований русинський язык, але вызерать так, же чоловік ся не має чого порядно вхопити ани в школі, ани у творчости, ани в обичайнім жывоті.

Одпустьте му мою одвертость, але конечно ся зеднотьте і встановте язык такий, який має быти і служыти нам вшыткым, Русинам!

Марія ГІРОВА, Снина

(Од редакції: єдино правилныма суть першы варіанты слов, як были кодифікованы, покы не дойде до офіціалных змін правопису русинського літературного языка на Словенську).

Незлых пару слов

Минуло пять років од часу, кедь в редакції Народных новинок і Русина зышли ся ентузіасты русинської культуры і высловили потребу выдавати Русинський народный календарь. Так вышов першы календарь на 2001 рік, котрый ся по першыраз в історії пригварив читателів кодифікованим русинськым языком, яким приближує Русинам історічну і культурну минулость, приносить му вірны портреты єго будителів (А. Духновича, А. Павловича, Ю. Ставровского-Попрадова, А. Кралицького, А. Добрянського), культурных діятелів минулости і сучасности, суть у нїм надрукованы поетичны і прозаїчны творы сучасных русинських писателів Словенська, припоминать жывотны юбілеї визначных Русинів – науковців, літераторів, теоретиків уменія, маляря.

Календарь давать місто і молодым русинськым авторам – прозаїкам і поетам, хоць, думам собі, же якраз молоду генерацію буде треба в будучности запоїти у бівшій мірі до сполупраці над календарём. Взаємный творчий контакт редакції і молодых авторів може быти приносом про обидва субьекты, але і про читателя. (Позн. ред.: Жаль, же комісія МК СР про русинську культуру на Русинський народный календарь на рік 2006 не схвалила ани коруну, также тяжко выйде далшый!!!)

Теперь ся зосереджу на найновшый Русинський народный календарь на 2005 рік.

Як ся то ту-там стає, в друкованим слові находиме і дакы неточности. Они мають розлічну форму. Русинський народный календарь на 2005 рік в части історічного календаря приніс цілий ряд хыбных тверджінь. Ниже вкажеме на них.

По перше, в календарю ся пише, же В. Латта 27. 6. 1965 року вмер у Пчолинім. Правда є така, же він скончів свій жывот у Братіславі. По друге, в календарю ся дізнаєме, же В. Латта був закладателём Руськой гімназії у Меджілабірцях, што одповідать правді, але же гімназія была заложена у марцу, то не было тогды, бо меджілабірська ці гуменська руська гімназія были заложены перед 60 роками – 23. фебруара 1945 року. По третє, в календарю ся гварить, же В. Латта був закладателём Педагогічної гімназії в Меджілабірцях, што є правда, лем ку назві школы треба додати – руськой, бо таков была, і по четверте, в календарю ся споминать, же В. Латта учів на Педагогічній і Філософічній факултах у Пряшові (1952 – 1965), тогды, як В. Латта в Пряшові даякый куртый час учів руський язык на Катедрі руського языка і літературы Філософічної факулты Высокой школы педагогічної у Пряшові. Кінцём 50-тых і в першій половині 60-тых років В. Латта як доцент учів на Катедрі руського языка Філософічної факулты Універзіты Коменського у Братіславі. Якраз у Братіславі і з выдатной помочі Словенської академії наук рік што рік ходив на выскум русинських говорів выходного Словенська. В календарю справно ся конштатує, же В. Латта ся народив 29. 12. 1921 у Пчолинім. Там і одпочівать прах визначного повойнового языкознателя Русинів Словенська.

Історічний календарь помылыв ся і в припаді „ославлёваня“ дакого юбілею... В тім припаді може ліпше бы было недобржелательного чоловіка охабити в єго стихії. А як споминаме визначного русинського педагога, музикознателя і режисера А. Сухого, то не зашкодить припоманути, же він ся презентовав і як выкумник-фолклоріста і же окрем Збудьской Білой, за Словенського штату іщі учів у Квачанах коло Пряшова.

Мож повісти, же Русинський народный календарь на 2005 рік, як і вшыткы дотеперь выдрукованы календарі, до русинських хыж приходять як своєї сорты учітель, вихователь, як скромный, але авторітный дороговказ.

Михайло ГИРЯК, Пряшів

Чом наши люде свое не бранять?

Недавно єм був в купелях в Скленых Тепліцях. Бывав єм із старшым паном Мартіном зо Світу, Попрадського окресу. Ведно сьме говорили по словенськы. Раз телефононала моя дівка з Братіславы. Бісидовали сьме по нашому, по русинськы. По скінчїню бісїды мій сполубываючий говорить: „Штефане, однесь будеш зо мною бісидовати по вашому. Я вашій бісїді вшытко розумів. Є то красна славянська бісїда“. І зразу зачав красным, сытым голосом співати: „Благословенно церьство Отця і Сына, і святого Духа, і ныні і прїсно...“ – співав Службу Божу по церьковнославянськы.

Я зїстав стояти посеред хыжы з отвореным ротом. Барз єм ся зачудовав, скады знає тот хлоп так красно по церьковнославянськы співати. Мартін збачів моє зачудованя і повів: „Я бывам у Світі, бо єм там робив, але родак єм з Телгарту. А у нас в Телгарті, в Шумяці і в далшых околитых селах жыють грекокатолици. Іщі не так барз давно, і у нас Служба Божа ся одправляла по церьковнославянськы. Зато я так знам цілу службу співати. У нас ся перешло на словенський язык у церькви лем зато, бо люде бісидують по словенськы. Є то велика шкода, бо наши прекрасны церьковны голоса ліпше пасує співати по церьковнославянськы як по словенськы. Барз ся чудую вашым людем, же там, де говорять на селлах по русинськы, доволять священикам заміняти русинський язык у церькви за словенський. Чом то ваши люде свое не бранять?“

Што одповсти на єго вопрос? Лем тільки, же мав правду. Ай нашым людем бы ся треба было над тым задумати. Не допустити, жебы ся церьковнославянський або наш язык русинський замінив словенцінов. Тадь є то велика церьковна і культурна памятка. Я ся чудую одповідным працівникам Міністерства культуры СР, історікам, але найвеце ня зачудовала Матїця словенська. Якраз єй працівники вели довгий спор з мїстськыма функціонерами в Комарні. Не могли там найти достойне місце, де бы поставили невеликий памятник св. Кірілові і Мефодієві, нашым великанам, які і Словакам, і нам принесли велике богатство – язык, віру і культуру. Їм бы мав стояти памятник у веце містах і селлах. В наших русинських селлах уж

лем в дакотрых ся находять їх великы памятники в подобі церьковнославянчїны, котру нам принесли. А наши представителі культуры, а главно часть церьковных представителів, але і обичайны священици зачали тот памятник підкопавати і буряти. Компетентным людем бы ся треба было задумати над тым, што ся робить на наших селлах, бо буде нескоро. Кедь раз тот великий памятник упаде, уж го ніхто назад не поставить. Кедь хтось украде дашто маленкье, поліція глядять винника. А з наших церьквей ся краде велике церьковне і культурне богатство, історічне богатство, а то нікого не мерзить. А дакотры то може іщі ай підпорують. Мать потім змыслет ставляти якісь бетоновы ці желїзны памятники?..

Штефан СМОЛЕЙ, Меджілабірці

ЗАХРАНЫМЕ СВІЙ ОБРЯД

● Зачаток того року був про зберателя букварів Штефана ПЕТЕЮ з Бардіва радостным, бо до єго збірки прибыв і русинський букварь. Найстаршый словенський шлябікарь мать пан Петєя з 1924 року, хоць мать іщі старшый – з 1920 року, але тот є написаний шаріськым діалектом і був выдрукований у Пряшові. Доведна мать збератель коло 600 букварів із 126 держав світа, причім рарітов у єго россяглії збірці суть ромскы букварі, котрых мать девять з різних держав і з одлишныма варіантами ромского языка.

Хто од кого вкрав літературу і язык подля професора Ю. Б. (Дукля, 3/04)

Глоса (Зачаток в НН, ч. 44 – 45/04)

Блукав ся професор
По сторонах книжки русинської
І не міг нїяк похопити,
Чом она не є фарбы української.

Зашов, докінця, аж до той doby,
Коли маркїсты вирішували о тім,
Якы і чім мають быти
Європскы народы.

Што мають писати і як діяти,
На чуждїй лад собі быти ушоровати
А кедь не послухають,
На Сїбір посылати!

„Уж і сам собі не вірю – (думать професор...) а чі то не був і я в тім паздірї? – затряс ся при чїтаню книжки... – бо і мї хоче ся, жебы автор на мій лад оцінёвав русинськы стихишкы!“

Заостав і затупів професор о ціле стороча
І ани не збачів і не порозумів,
Чом і як далеко в думаню
Пїшла далє Европа.

„Пути назад нема“ –
Звыкли „нашы братя“ казати,

А професор Ю. Б. ся дістав до порядной кашы,
Як Микола Яровый в приповідці „О Ксені нашій“.

Він книжку русинську
З Миколом Яровым порівнав
І єго брьдячі хутькы
За свої сі признав.

Взяв книжку до руки, полистовав справа долїва і єму захотїло ся: „подивити ся на неї – спочатку на всю, а потім окремо на її обличчя, а на ньому на її очі, личка, губи, задивити ся у її волосся, а тоді знову впливавши поглядами на неї, сквозати очима по її гудорлявих ще плечах, доторкатися очима її несформованих ще грудей, а тоді може й ...“ – професор не доповів¹.

А што было далє,
То каждый знать:
Професор ся пошпотив
І написав псевдорєцензію – як плагіат!

Што буде далє, то почекаме
А з титулом академіка
На обратках набераме,
Істоту в тім але не маме...!

М. С-Мішко Д.

¹ Уривок з приповідкы, в якій ся сповідать автор в Дуклі ч. 4/2004

● Од 1. децембра 2004 зачали ся продавати авта і сучасткы до авт значок Шкода і Сеат у новім автосалоні під назвов Ш-АВТОСЕРВІС ГУМЕННЕ на ул. Міровій а 14. януара був тот автосалон святочно отвореный, чім росшырив родину автосалонів і Ш-автосервіс знамого вам, наши чітателі Народных новинок, властника-Русина Інж. Яна Голуба з Вранова над Топлєв. Такожє по Стропкові, Вранові, Бардієві теперь мож купувати і оправлєвати авта у далшім автосалоні і сервісі у Гуменнім. Тот новий автосалон і єй властник сам хоче ся стати найліпшым продавателём авт значок Шкода і Сеат на Гуменщїні. Жычіме му, жебы ся тот замір подарило сповнити і жебы вшыткы клієнты з нового автоцентра выходили лем спокойны.

Фото: А. З.

НАРОДНІ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинки – фінансово-помочев Міністерства культуры СР. Шефредактор: Александр ЗОЗУЛЯК, заступкыня шефредактора: Анна ПЛІШКОВА, редакторкы: Кветослава КОПОРОВА, Марія МАЛЬЦОВСКА. Adresa: Rusin a Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Тел.: 051/77 25 629, факс: 77 33 201. Передплатне на рік 250,- Ск, до сусідніх штатів – 600,- Ск, до загранича поштов ІІ. кл. 35 УСД, поштов І. кл. 43 УСД, заплатити мож і в редакції. Выроба: ДАТАПРЕСС у Пряшові. Регістрацне ч. МК SR 417/91, МІС 49 438. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодны з поглядами редакції. Адреса новинок на інтернеті – <http://narodny-novynky.presov.sk>, E-mail: rusyn@nextra.sk

Rusin a Ludové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
PLZ
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2